

چالش‌های استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در موسسات اعتباری (مطالعه موردی یکی از بانک‌های ایران)

دکتر غلامحسین تقی‌نجاج^۱

عضو هیات علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)، دانشیار گروه مالی، حسابررس داخلی خبره

غلامرضا نجمی^۲ ©

کارشناس ارشد حسابداری از دانشگاه جامع امام حسین(ع)، عضو انجمن‌های حسابداری و حسابرسی داخلی ایران و حسابررس داخلی خبره

(تاریخ دریافت: ۵ اسفند ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷)

تحقیق حاضر در پی شناسایی چالش‌های استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در موسسات اعتباری (مطالعه موردی یکی از بانک‌های ایران) و ارائه پیشنهادهای بهبود است، تا بستر مطلوبی برای این فعالیت مستقل اطمینان بخش واقع بینانه و مشاوره‌ای، برای ارزش افزایی و بهبود عملیات سازمان فراهم گردد. این تحقیق از نظر روش، پژوهش توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی و از نظر هدف، تحقیق کاربردی است. در راستای هدف پژوهش، مولفه‌های دوازده گانه حسابرسی داخلی اثربخش بر اساس مبانی نظری تبیین و مدل مفهومی آن ارائه شد و پس از تهیه پرسشنامه مبتنی بر موارد مذکور و تایید روایی و پایایی آن، بین ۱۰۵ نفر از مدیران ارشد و میانی و مدیران و کارشناسان بازرسی و حسابرسی بانک مورد مطالعه به صورت سرشماری توزیع گردید، سپس داده‌های ۹۷ پرسشنامه جمع آوری شده با نرم افزار SPSS19 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و بر اساس آزمون‌های آماری، مناسب بودن ده مولفه استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در بانک تایید و به ترتیب: ۱- پیگیری ۲- رویکرد ۳- اهداف ۴- گزارشگری ۵- جایگاه سازمانی ۶- استقلال ۷- دامنه ۸- روابط کاری با ذینفعان ۹- برنامه ریزی ۱۰- منابع حسابرسی داخلی بانک رتبه بندی شد، سپس چالش‌ها و پیشنهادهای بهبود ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: چالش، حسابرسی داخلی اثربخش، موسسه اعتباری.

¹ htoora@yahoo.com

² rezan9190@gmail.com

مقدمه

الزامات مراجع نظارتی بین المللی مانند کمیته سازمان‌های مسئول کمیسیون تردوی^۱، کمیته نظارت بانکی بال^۲، دیوان محاسبات عمومی آمریکا^۳ و دیگر مراکز فعال حرفه‌ای و مراجع نظارتی داخلی مانند بانک مرکزی ج.ا.ا، سازمان بورس و غیره، همه و همه بیانگر ضرورت استقرار نظام کنترل داخلی یکپارچه و حسابرسی داخلی اثربخش در موسسات اعتباری به عنوان سازوکارهای راهبری (حاکمیت) شرکتی، جهت اطمینان بخشی، ارزش افزایی و بهبود عملیات سازمان، از طریق بهبود اثربخشی فرآیندهای راهبری و مدیریت ریسک و کنترل، در راستای ارتقای سلامت اداری و مالی، توسعه اعتماد عمومی، تحقق اهداف و تداوم فعالیت این موسسات می باشد.

یک سیستم کنترل داخلی اثربخش و کارآ جزء حیاتی از مدیریت بانک و مبنایی برای عملیات ایمن و بی‌عیب و نقص سازمان‌های بانکداری است. کمیته بال در «نظارت بانکی» مشکلات اخیر بانکداری را به‌منظور شناسایی منابع اصلی کاستی‌های کنترل داخلی مورد مطالعه قرار داده است. تجزیه و تحلیل‌های این کمیته نشان داد که سیستم کنترل داخلی ناکافی دلیل اصلی زیان‌های اخیر بانک‌ها بوده است. در نتیجه این تحقیق کمیته یاد شده، اهمیت داشتن یک مدیریت واجد شرایط و با تجربه، حسابرسی داخلی و حسابرسی مستقل مناسب را برجسته ساخته و توصیه کرده که نظارت بانکی، توجه بیشتر خود را بر تقویت سیستم کنترل‌های داخلی و ارزیابی مستمر اثربخشی آنها متمرکز کند [۳].

بانک مورد مطالعه نیز به عنوان یک مؤسسه اعتباری در راستای قانون مداری، ارتقای سلامت اداری و مالی، رشد و سودآوری، بهبود عملیات و ادامه حیات در بازار رقابتی نیازمند تقویت سیستم کنترل داخلی و اثربخش نمودن واحد حسابرسی داخلی خود است. و با توجه به اینکه مطالعه انجام شده تحت عنوان شناسایی و تعیین تاثیر شاخص‌های تخلف مالی در بانک مورد مطالعه [۵] بیانگر بیشترین تاثیر عوامل کنترل داخلی نسبت به سایر عوامل در تخلف‌های مالی این بانک بوده و ضعف سیستم نظارتی بانک نیز در انجام این تخلف‌ها تاثیر داشته، حاکی از وجود چالش‌هایی در حسابرسی داخلی به عنوان بخشی از سیستم نظارتی و کنترل‌های داخلی بانک می باشد.

لذا تحقیق حاضر در پی پاسخ به این سوال است که چالش‌های استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در بانک مورد مطالعه به عنوان یکی از موسسات اعتباری کدامند؟ که جهت پاسخ به سوال فوق نیاز به تبیین مولفه‌های حسابرسی داخلی اثربخش و شاخص‌های مربوطه براساس مبانی نظری، به عنوان وضع مطلوب است تا با مقایسه وضع موجود حسابرسی داخلی بانک با آن، فاصله مربوطه که در واقع چالش‌های (ایرادها، نواقص، موانع و مشکلات) استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در این بانک است، مشخص شود و راهکارهای رفع چالش‌ها جهت دستیابی این واحد نظارتی به وضع مطلوب ارائه گردد.

¹ COSO

² BCBS

³ GAO

مروری بر پیشینه تحقیق

حساس‌یگانه، ۱۳۸۶، در مقاله‌ای با عنوان «ضرورت بازنگری در کنترل و حسابرسی داخلی سیستم بانکی» اشاره می‌کند که تحولات اخیر سیستم بانکی که به معنای عمیق خود به جهانی شدن دلالت دارد، نیاز به نظارت محتاطانه را جهت حفظ ثبات و اطمینان در سیستم مالی افزایش داده و این موضوع با وقوع بحران مالی جهانی، اهمیت بسیار بیشتر یافته است. با توجه به نزدیکی زمان خصوصی‌سازی بانک‌های دولتی، ضرورت دارد که چارچوب سیستم کنترل داخلی و کارکرد حسابرسی داخلی آنها مورد بازنگری و تمامی الزامات تعیین‌شده توسط کمیته باسل^۱ در نظارت بانکی باید مدنظر قرار گیرد. تصریح بند «ج» سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر آماده‌سازی بنگاه‌های داخلی قبل از واگذاری به‌منظور رویارویی هوشمندانه با قواعد تجارت جهانی در یک فرایند تدریجی و هدفمند، اهمیت بازنگری در چارچوب کنترل‌های داخلی و کارکرد واحد حسابرسی داخلی بانک‌های دولتی مشمول واگذاری را دو چندان می‌کند. تا با فراهم ساختن رویکردی سیستماتیک و نظام‌مند، حسابرس داخلی و حسابرس مستقل در قالب اصول معینی تعریف شود [۳].

حیدری، ۱۳۸۸، در بررسی تحلیلی اثربخشی حسابرسی داخلی در بانک‌های ایران مشخص نمود که اثربخشی حسابرسی داخلی بانک‌ها در هفت حوزه شامل: جایگاه سازمانی مناسب، استقلال و بی‌طرفی حسابرسی داخلی، تعریف روشن هدف‌های حسابرسی داخلی، شناخت کافی مدیران از نقش و اهمیت حسابرسی داخلی، وجود پشتوانه اجرایی کافی برای پیگیری گزارش‌های حسابرسی داخلی، سنجش مهارت حسابرسان داخلی و در نهایت به روز بودن روش‌های رسیدگی، آزمون نموده، که نتایج آزمون این فرضیه‌ها نشان داده، واحد مذکور از اثربخشی مناسبی برخوردار است [۴].

داودآبادی، ۱۳۸۵، در شناسایی و تعیین تأثیر شاخص‌های تخلف مالی در بانک مورد مطالعه، نشان داد که، عوامل کنترل داخلی، عوامل مدیریتی و ساختاری و عوامل فردی به ترتیب دارای بیشترین تأثیر، و عوامل خلاء در ضوابط و قوانین و مقررات و عوامل فرهنگی و مذهبی دارای تأثیر کمتری در کاهش تخلفات مالی بانک می‌باشد. و یکی از پیشنهاد‌های وی جهت کاهش تخلفات تقویت عوامل کنترل داخلی و سیستم نظارتی بوده است [۵].

سیادت‌ی، ۱۳۹۴، در بررسی عوامل موثر بر اثربخشی حسابرسی داخلی در بهبود امنیت اطلاعات بانک ملی، نشان داد که پس از عوامل نگرش حسابرسی داخلی (ادراک نقش)، مهارت‌های ارتباطی حسابرسی داخلی و مقررات امنیتی مهم ابلاغی به کارکنان، عامل سطح برخورداری حسابرسی داخلی از دانش IT در زمینه فناوری اطلاعات بالاترین اثر بر بهبود امنیت اطلاعات را دارد. بطوریکه استفاده از استانداردهای (ملی یا بین‌المللی) از قبیل ایزوها، توسعه نرم افزار و استانداردهای امنیت و استفاده از ابزار و فنون حسابرسی به کمک کامپیوتر که تماماً بر سطح دانش IT حسابرسی داخلی موثرند، بر

¹ Basel Committee

افزایش و بهبود سطح امنیت اطلاعات موثر می باشند. و تاثیرعامل پشتیبانی مدیریت سازمان از حسابرسان داخلی بر روی بهبود امنیت اطلاعات در درجه آخر از بین شاخص‌های مورد نظر متخصصان امر قرار دارد. همچنین عامل ویژگی‌های سازمانی حسابرسی داخلی بر روی بهبود امنیت اطلاعات اثربخشی ندارد. [۷].

محمودخانی، ۱۳۹۴، دربررسی تدوین چارچوبی برای ارزیابی اثربخشی حسابرسی داخلی درایران، نشان داد که عوامل اصلی چارچوب ارزیابی اثربخشی حسابرسی داخلی درایران براساس نتایج آزمون تحلیل عاملی عبارتند از ۱- ارزیابی کلی ویژگی‌ها و عملکرد بخش حسابرسی داخلی ۲- بررسی روابط با ذینفعان درونی، کفایت دامنه حسابرسی، برنامه و استقلال حسابرسی داخلی ۳- بررسی گزارش و صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان داخلی و ۴- رابطه همکاری با حسابرس مستقل [۸].

وحیدی الیزی و گرامی مقدم، ۱۳۹۴، دربررسی عوامل مؤثر بر اثربخشی حسابرسی داخلی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، نشان داد که صلاحیت کارکنان حسابرسی داخلی، استقلال حسابرسی داخلی و ارتباط بین حسابرسان داخلی و مستقل، بر اثربخشی حسابرسی داخلی تأثیر دارد [۹].

ادبیات تحقیق

حسابرسی داخلی

یک فعالیت مستقل، اطمینان بخش واقع بینانه و مشاوره‌ای است که برای ارزش افزایی و بهبود عملیات سازمان طراحی شده است. حسابرسی داخلی با فراهم ساختن رویکردی سیستماتیک و نظام مند برای ارزیابی و بهبود اثربخشی فرایندهای راهبری، مدیریت ریسک و کنترل، سازمان را در دستیابی به اهدافش یاری می کند [۱۳][۲].

حسابرسی داخلی اثربخش

حسابرسی داخلی باید در چارچوب استانداردها و عرف حرفه‌ای اجرا شود تا اثر بخش باشد. اصول لازم برای اثربخش بودن حسابرس داخلی را رهنمود حسابرسی داخلی، مشخص کرده است. سایر انجمن‌های حرفه‌ای نیز رهنمودهای مشابهی را منتشر کرده اند؛ انجمن حسابرسان داخلی^۱. متن کامل رهنمود حسابرسی داخلی را ارائه نموده است [۱۰][۱].

منشور حسابرسی داخلی

سندی است رسمی که هدف، اختیار و مسئولیت واحد حسابرسی داخلی را مشخص می کند. منشور حسابرسی داخلی، جایگاه واحد حسابرسی داخلی را در سازمان، تعیین می کند، دسترسی به سوابق کارکنان و دارایی‌های عینی مرتبط با انجام کار را مجاز اعلام می نماید، و دامنه فعالیت‌های حسابرسی داخلی را معین می کند [۱۳][۲].

¹ Institute of Internal Auditors – IIA

هدف‌های حسابرسی داخلی

هدف حسابرسی داخلی باید منطبق با هدف‌ها و برنامه‌های سازمان باشد. هدف حسابرسی داخلی، کمک به مدیریت است تا اطمینان یابد اهداف پنجگانه کنترل داخلی، به همان گونه که باید، اجرا یا رعایت می‌شود. هدف‌های حسابرسی داخلی به منظور هماهنگی با تغییرات ایجاد شده در هدف‌های سازمانی باید بطور مرتب ارزیابی و در صورت لزوم، تعدیل شود [۱۰] [۱۱]. در بانک‌ها هدف اصلی حسابرسی داخلی باید بهبود فعالیت‌های بانک باشد [۳].

دامنه حسابرسی داخلی

دامنه حسابرسی داخلی باید همه جنبه‌های کنترل داخلی را، اعم از مالی و غیرمالی، در برگیرد. تاکید حسابرسی داخلی بر هر کنترل خاص، نشانه میزان خطر "زیانی" است که متوجه سازمان شده است. دامنه حسابرسی داخلی را عملاً اغلب مدیریت ارشد، کمیته حسابرسی و گروهی مشابه، تعیین می‌کند. حسابرسی داخلی در بسیاری موارد، یک الزام قانونی است و بنابراین، دامنه آن ممکن است توسط مرجعی خارج از سازمان تعیین شود [۱۰] [۱۱].

جایگاه سازمانی حسابرسی داخلی

جایگاه حسابرسی داخلی باید به گونه‌ای باشد که بتواند به طور اثربخش عمل کند. از این رو پشتیبانی مدیریت سازمان از حسابرسی داخلی، یک ضرورت است. رئیس حسابرسی داخلی باید آزادانه به مدیران ارشد، اعم از مدیرعامل، اعضای هیئت مدیره و در صورت وجود کمیته حسابرسی، دسترسی داشته باشد و به آنها گزارش دهد. این نامه‌های مالی (داخلی) باید جایگاه سازمانی، مسئولیت‌ها و وظایف واحد حسابرسی داخلی و اختیارات لازم را برای رئیس حسابرسی داخلی پیش‌بینی نماید تا وی بتواند به کلیه مدارک، دارایی‌ها، ساختمان‌ها و کارکنان، برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود، دسترسی نامحدود داشته باشد. یکی از راه‌های تثبیت جایگاه حسابرسی داخلی در درون سازمان این است که حسابرسی داخلی، در چارچوب بودجه اختصاصی خود فعالیت کند [۱۰] [۱۱].

کمیته حسابرسی - یک نهاد رابط با هیات مدیره: پیدایش کمیته‌های حسابرسی متشکل از اعضای غیرموظف هیات مدیره برای نظارت بر وظیفه حسابرسی داخلی، استقلال حسابرسان داخلی را افزایش داده است. هرچه پیوند کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی قوی‌تر باشد، احتمال تأمین استقلال و در نتیجه، حفظ بی‌طرفی حسابرسان داخلی در عملیات حسابرسی و گزارشگری بیشتر خواهد شد. مسئولیت کمیته حسابرسی، عموماً انتخاب حسابرسان شرکت و بررسی عملکرد واحد حسابرسی داخلی است. انتخاب و انتصاب رئیس واحد حسابرسی داخلی معمولاً باید با نظارت و تایید این کمیته باشد. طرح سالانه حسابرسی و بودجه واحد حسابرسی داخلی را این کمیته پیش از تصویب بودجه سال بعد شرکت، مورد بررسی قرار می‌دهد [۶] [۱۲].

استقلال حسابرس داخلی

عامل اصلی برای توانمند بودن حسابرسی داخلی استقلال آن است. مدیریت باید این عامل را به رسمیت بشناسد و با تامین جایگاه مناسب حسابرسی داخلی در ساختار بنگاه نسبت به استقلال واحد حسابرسی داخلی اطمینان دهد. استقلال حسابرسی داخلی با استقلال از لحاظ دسترسی به مدیریت، گزارشگری، فعالیت‌های سازمانی، جایگاه سازمانی و استقلال رای بدون هرگونه جانبداری، محقق می‌شود [۱۰] [۱۱].

بی طرفی در حسابرسی: یک جنبه بسیار مهم استقلال حسابرسی است. لذا برای حفظ بی طرفی و عدم جانبداری حسابرسی داخلی، نداشتن هیچگونه تضاد منافع یا جانبداری، حفظ بی طرفی در موارد حسابرسی فعلیتی که حسابرسان داخلی در اجرای آن نقش یا مسئولیتی داشته‌اند، همچنین، تاثیر ناپذیری در برابر اعمال نفوذهای نایجایی که می‌تواند انجام شدن رسیدگی‌ها، تفسیر یافته‌ها و تنظیم و تدوین پیشنهادها را تحت تاثیر قرار دهد لازم است [۱۰] [۱۱].

روابط حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی باید با مدیریت، حسابرسان مستقل، سایر مقامات ذی صلاح و کمیته حسابرسی روابط صمیمانه کاری و تفاهم متقابل داشته باشد. ولی این روابط نباید بی طرفی حسابرسی داخلی را خدشه دار نماید [۱۰] [۱۱].

رابطه واقعی حسابرسی داخلی با کمیته حسابرسی: واحد حسابرسی داخلی معمولاً زیر نظر مدیرعامل اداره می‌شود. رابطه عملی واحد حسابرسی داخلی با کمیته حسابرسی اساساً رابطه گزارشگری است. بطور معمول، مدیرعامل، مسئولیت اداره واحد حسابرسی داخلی و عملکرد آن را با مشورت کمیته حسابرسی به عهده دارد [۱۲] [۱۶].

برنامه ریزی حسابرسی داخلی

برنامه ریزی، با برآورد نیاز به حسابرسی شروع می‌شود که به نوبه خود، مبنای برنامه‌های دراز مدت و کوتاه مدت حسابرسی داخلی قرار می‌گیرد [۱۰] [۱۱]. مدیر حسابرسی داخلی برای تعیین اولویت‌های واحد حسابرسی داخلی باید برنامه‌های ریسک محور و سازگار با اهداف سازمان تدوین کند [۱۳] [۱۲].

برآورد نیاز به حسابرسی داخلی: تمام زمینه‌هایی را که به حسابرسی نیاز دارد مشخص می‌کند. **طرح‌های حسابرسی:** رئیس حسابرسی داخلی پس از برآورد ضرورت‌های حسابرسی و تعیین اولویت‌ها باید دو طرح استراتژیک و عملیاتی حسابرسی را تهیه کند. این طرح‌ها باید پوشش لازم در مورد همه سیستم‌های اصلی مالی و غیر مالی سازمان را به تفصیل ایجاد کند [۱۰] [۱۱].

برنامه حسابرسی: حسابرسان داخلی باید برای هر کار، یک برنامه کاری تهیه و تدوین کنند که شامل اهداف، دامنه کار، زمانبندی اجرای کار و منابع تخصیص یافته باشد [۱۳] [۱۲].

منابع حسابرسی داخلی

منابع انسانی به عنوان مهمترین منبع حسابرسی داخلی، که باید ویژگی‌ها زیر را داشته باشد:

۱. ترکیب درست و مناسبی از مهارت‌ها، تحصیل و تجربه
 ۲. انعطاف پذیری در زمان رسیدگی خصوصاً لحاظ زمان اضافی در رسیدگی‌های ویژه
 ۳. خصوصیات ویژه فردی: حسابرسان باید بتوانند خوب محاسبه کنند، خوب سخن بگویند، اعتماد به نفس داشته باشند و در برخورد با سایر کارکنان سازمان، منظور خود را به خوبی و روشنی مطرح نمایند.
 ۴. آموزش مناسب و کافی از چهار طریق اصلی آموزش‌های برون و درون سازمانی، ضمن خدمت و سایر روش‌ها مثل ماموریت آموزشی حسابرسان به سایر واحدها [۱۰][۱۱].
- سایر منابع/ادارایی‌ها: از جمله جا و مکان مناسب، فضای امن و مطمئن و در عین حال قابل دسترس برای بایگانی، سخت افزار و نرم افزارهای مرتبط با کار حسابرسی، کتابخانه مناسب با آخرین نشریات تخصصی و یک نسخه از کلیه دستورالعمل‌ها و رهنمودهای مربوط به دستگاه‌های مورد رسیدگی [۱۰][۱۱].

رویکرد حسابرسی داخلی

- رویکرد حسابرسی داخلی باید اصولی، منطقی و شامل روش‌های کنترل و بررسی نهایی کار باشد. حسابرسی داخلی باید شواهد و مدارک کافی را برای همه نتیجه‌گیری‌ها و قضاوت‌های خود به دست آورد. در خصوص رویکرد حسابرسی موارد ذیل حائز اهمیت می‌باشد [۱۰][۱۱]:
- مراقبت‌های تخصصی و حرفه‌ای، پایه و اساس هر کار حسابرسی داخلی است و حسابرسان داخلی موظفند استانداردهای حرفه‌ای را رعایت کنند.
 - تمام حسابرسی‌های داخلی باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی، و اجرا شود و نتایج حاصل باید به مدیریت گزارش گردد.
 - همه نتیجه‌گیری‌های حسابرسی داخلی باید متکی بر شواهد کافی باشد که به گونه‌ای مناسب گردآوری، تجزیه و تحلیل و مستند شده است.
 - نظارت و سرپرستی کافی بر کار حسابرسی داخلی و بررسی آن، یک ضرورت است.

گزارشگری حسابرسی داخلی

- گزارشگری حسابرسی داخلی به دو شکل اصلی ذیل تهیه می‌شود:
- گزارش برای هر کار حسابرسی به منظور ارائه به مدیران اجرایی ذیربط و جلب همکاری آنها در مورد اعمال پیشنهادها و اصلاحی.
 - گزارش حسابرسی‌های انجام شده طی دوره، که در بر گیرنده اظهار نظرها و یافته‌های با اهمیت درباره عملیات و سیستم‌های مورد بررسی و کفایت سیستم کنترل داخلی و وضعیت کلی عملکرد سازمان بوده و خلاصه‌ای از دامنه رسیدگی‌ها نیز در آن آورده شده باشد، جهت ارائه به نهادها و مراجع بررسی کننده غیراجرایی (هیات مدیره، کمیته حسابرسی یا هر نهاد بررسی کننده مشابه دیگر) که به مدیریت ارشد سازمان نیز قابل ارائه می‌باشد. ضمناً در این

خصوص به موارد دیگری مثل پیش‌نویس گزارش، گزارش نهایی و سایر موارد گزارشگری به مدیریت نیز می‌توان اشاره نمود [۱۰][۱۱].

"رهنمودی برای حسابرسان داخلی" درج مطالب زیر را در گزارش‌های حسابرسی داخلی، الزامی کرده است: (۱) هدف، دامنه، میزان و نتایج حسابرسی داخلی. (۲) پیشنهادهای مناسب و مربوط، به استناد نتایج بدست آمده. (۳) اقدامات به عمل آمده توسط مدیریت یا موردنظر آن [۱۰][۱۱].

پیگیری

پس از آن که گزارش حسابرسان تحویل و فرصتی مناسب برای پاسخگویی و واکنش قسمت مورد رسیدگی سپری شد، اولین کاری که باید انجام شود، پیگیری حسابرسی است. متأسفانه برخی سازمان‌ها اقدامی برای پیگیری گزارش‌های حسابرسان به عمل نمی‌آورند. در این گونه سازمان‌ها، گزارش‌های حسابرسان اغلب مطالعه نشده بایگانی می‌شود تا خاک بخورد. بدون پیگیری جدی و مناسب گزارش‌های حسابرسان، حسابرسان داخلی به تدریج اعتبار و جایگاه واقعی خود را در سازمان از دست می‌دهند و از دیدگاه سازمان، بی ارزش می‌شوند [۱۲][۱۳].

ارزیابی عملکرد حسابرسی داخلی

یکی از وظایف اصلی کمیته حسابرسی، ارزیابی عملکرد حسابرسی داخلی است. مدیران ارشد سازمان، حسابرسان مستقل، دیگر مقامات ذیصلاح قانونی نیز به عملکرد حسابرسان داخلی توجه دارند. سرانجام، رییس حسابرسی داخلی باید عملکرد حسابرسی داخلی را از همه جنبه‌ها ارزیابی کند تا به همه گروه‌های یاد شده در بالا اطمینان دهد که عملکرد واحد حسابرسی داخلی، اقتصادی، کارآمد و اثر بخش است [۱۰][۱۱].

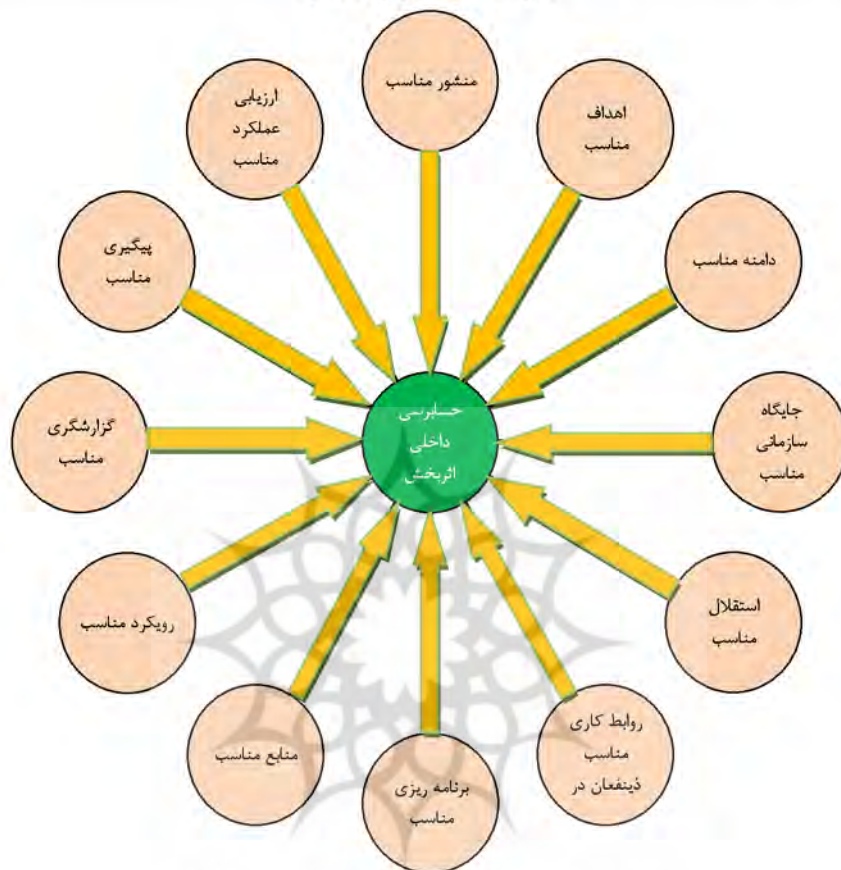
مدل مفهومی حسابرسی داخلی اثربخش

با توجه به مبانی نظری می‌توان مدل مفهومی تحقیق که منابع پشتیبان آن به شرح جدول ذیل است ارائه نمود.

نگاره ۱: منابع پشتیبان مدل مفهومی تحقیق

منابع پشتیبان	مؤلفه‌های حسابرسی داخلی اثربخش
بنیاد پژوهشی انجمن بین‌المللی حسابرسی داخلی، ۱۳۹۳ [۱۳][۲]	منشور مناسب
انجمن حسابداران خبره دولتی و مالی انگلستان، ۱۳۷۹ [۱۰][۱۱]	اهداف، دامنه، استقلال، منابع، رویکرد، گزارشگری و ارزیابی عملکرد مناسب
انجمن حسابداران خبره دولتی و مالی انگلستان، ۱۳۷۹ [۱۰][۱۱]. ریچارد ال، راتلیف و همکاران، ۱۳۸۳ [۱۲][۶]	جایگاه سازمانی، روابط کاری مناسب
بنیاد پژوهشی انجمن بین‌المللی حسابرسی داخلی، ۱۳۹۳ [۱۳][۲]	برنامه ریزی مناسب
ریچارد ال، راتلیف و همکاران، ۱۳۸۳ [۱۲][۶]	پیگیری مناسب

نگاره ۲۵: مدل مفهومی تحقیق

لازم به توضیح است مهمترین تفاوت این تحقیق با پژوهش‌های مشابه پیشین، گسترده بودن مولفه‌های حسابرسی داخلی اثربخش طبق مدل مفهومی فوق و شاخص‌های مربوطه در ادبیات و پرسشنامه تحقیق، جهت غنای بیشتر پژوهش می باشد.

فرضیه‌های تحقیق:

۱. حسابرسی داخلی بانک از منشور مناسبی برخوردار می باشد.
۲. حسابرسی داخلی بانک از اهداف مناسبی برخوردار می باشد.
۳. حسابرسی داخلی بانک از دامنه مناسبی برخوردار می باشد.
۴. حسابرسی داخلی بانک از جایگاه سازمانی مناسبی برخوردار می باشد.
۵. حسابرسی داخلی بانک از استقلال مناسبی برخوردار می باشد.
۶. حسابرسی داخلی بانک از روابط کاری مناسبی با ذینفعان برخوردار می باشد.

۷. حسابرسی داخلی بانک از برنامه ریزی مناسبی برخوردار می باشد.
۸. حسابرسی داخلی بانک از منابع مناسبی برخوردار می باشد.
۹. حسابرسی داخلی بانک از رویکرد مناسبی برخوردار می باشد.
۱۰. حسابرسی داخلی بانک از گزارشگری مناسبی برخوردار می باشد.
۱۱. حسابرسی داخلی بانک از پیگیری مناسبی برخوردار می باشد.
۱۲. حسابرسی داخلی بانک از ارزیابی عملکرد مناسبی برخوردار می باشد.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف (نوع تحقیق) یک پژوهش کاربردی و از لحاظ روش تحقیق در زمره تحقیقات توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است. که جامعه آماری آن در بر گیرنده کلیه مدیران ارشد و میانی (استانی) و خبرگان حوزه بازرسی و حسابرسی داخلی بانک مورد مطالعه به تعداد ۱۰۵ نفر بطور سرشماری (تمام شمار) بوده، که ۹۲/۴ از پرسشنامه‌ها ی توزیعی به تعداد ۹۷ فقره، جمع آوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در این پژوهش تدوین ادبیات تحقیق، با مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسنادی انجام شده. سپس براساس ادبیات و مدل مفهومی تحقیق پرسشنامه پژوهش، حاوی شاخص‌های ۱۲ مولفه حسابرسی داخلی اثربخش، بعد از مصاحبه با چند تن از اساتید و خبرگان حسابرسی داخلی و مشورت با تعدادی از خبرگان حوزه بازرسی و حسابرسی داخلی بانک مورد مطالعه، تهیه گردیده، که روایی پرسشنامه مذکور با اخذ دیدگاه‌های ۲۰ نفر از اساتید صاحب نظر حرفه حسابرسی کشور و صاحب نظران بانک فوق‌الذکر در امور نظارت و کنترل، از نظر اعتبار محتوا تایید شده. برای محاسبه پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده. که آلفا برای کل پرسشنامه ۰/۹۳۷، جایگاه حسابرسی داخلی ۰/۶۷، دامنه، روابط کاری، رویکرد و گزارشگری حسابرسی داخلی ۰/۷۸ تا ۰/۷۲ و اهداف، استقلال، برنامه ریزی، منابع و پیگیری حسابرسی داخلی ۰/۸۸ تا ۰/۸۴ بوده است. دراین تحقیق از نرم افزار SPSS 19 برای تحلیل داده‌ها، آزمون‌های توصیفی میانگین، انحراف معیار و فراوانی و آزمون‌های کلموگروف اسمیرنوف، پارامتریک تی تک متغیره، مجذور کای غیر پارامتریک و آزمون فریدمن استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل‌های آماری

نگاره ۳: آزمون کلموگروف- اسمیرنوف (تست نرمالینته)

متغیر (مولفه‌های حسابرسی داخلی بانک)	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
اهداف حسابرسی داخلی	۳/۸۰۲۱	۰/۶۳۱۳	۱/۲۰۹	۰/۱۰۸
دامنه حسابرسی داخلی	۳/۷۸۳۷	۰/۶۴۴۲	۱/۱۷۲	۰/۱۲۸
جایگاه حسابرسی داخلی	۳/۷۱۶۵	۰/۵۶۴۷	۱/۴۹۰	۰/۰۲۴
استقلال حسابرسی داخلی	۳/۷۴۴۳	۰/۶۶۵	۰/۹۳۱	۰/۳۵۲

متغیر (مولفه‌های حسابرسی داخلی بانک)	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
برنامه ریزی حسابرسی داخلی	۳/۵۴۳۲	۰/۵۷۳۹	۰/۸۴۲	۰/۴۷۷
روابط کاری حسابرسی داخلی با ذینفعان	۳/۸۰۴۱	۰/۶۱۸۹	۲/۳۹۱	۰/۰۰۰
منابع حسابرسی داخلی	۳/۱۴۲۷	۰/۶۱۶۶	۰/۸۰۲	۰/۵۴۱
رویکرد حسابرسی داخلی	۳/۸۸۹۱	۰/۴۳۵۵	۱/۱۷۰	۰/۱۲۹
گزارشگری حسابرسی داخلی	۳/۸۴۹۵	۰/۴۳۱۰	۱/۱۵۲	۰/۱۴۰
پیگیری حسابرسی داخلی	۴/۱۱۹۱	۰/۵۲۸۲	۱/۰۹۸	۰/۱۷۹

با توجه به اینکه در جدول فوق، سطوح معناداری متغیرهای ۳ و ۶ مربوط به "جایگاه و روابط حسابرسی داخلی بانک با ذینفعان" کمتر از ۰/۰۵ است از توزیع غیرنرمال پیروی نموده، که جهت تایید (عدم رد) یا رد آنها باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شود و هشت متغیر دیگر به علت معناداری بیشتر از ۰/۰۵، دارای توزیع نرمال بوده، که جهت تایید (عدم رد) یا رد آنها باید از آزمون‌های پارامتریک استفاده شود.

نگاره ۴: آزمون ناپارامتریک برازندگی مجذور کای

متغیر (مولفه‌های حسابرسی داخلی اثر بخش در بانک)	مجذور کای	درجه آزادی	معناداری
جایگاه حسابرسی داخلی بانک	۶۷,۴۱۲	۱۱	۰/۰۰۰
روابط کاری حسابرسی داخلی بانک با ذینفعان	۹۸,۴۹۵	۶	۰/۰۰۰

آزمون برازندگی مجذور کای بیانگر این است که در طیف لیکرت فراوانی پاسخ شاخص‌های دو مولفه غیر نرمال جایگاه و روابط کاری حسابرسی داخلی بانک در طبقات (متوسط، زیاد و خیلی زیاد) خیلی بیشتر از طبقات (کم و خیلی کم) می باشد، بنابراین میانگین مشاهده شده از میانگین مورد انتظار (۳) بزرگتر و بین آنها تفاوت معناداری وجود دارد و از آنجایی که سطح معناداری آزمون مجذور کای در مورد تصمیم گیری راجع به رد یا تایید فرضیه از ۵ درصد کمتر است بنابراین فرضیه مناسب بودن دو مولفه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می شود.

همچنین نتایج آزمون تی استیودنت در جدول ذیل نشان می دهد، مشاهده شده هشت مولفه نرمال (اهداف، دامنه، برنامه ریزی، استقلال، منابع، رویکرد، گزارشگری و پیگیری) حسابرسی داخلی بانک در سطح $(\alpha=0/05)$ معنادار است. زیرا میانگین مشاهده شده از میانگین مورد انتظار (۳) بزرگتر و بین آنها تفاوت معناداری وجود دارد و از آنجایی که سطح معناداری آزمون تی استیودنت در مورد تصمیم گیری راجع به رد یا تایید فرضیه از ۵ درصد کمتر است بنابراین فرضیه‌های مربوط به مناسب بودن هشت مولفه مذکور حسابرسی داخلی بانک در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می شود.

نگاره ۵: خلاصه نتایج تحلیل آماری فرضیه‌های تحقیق

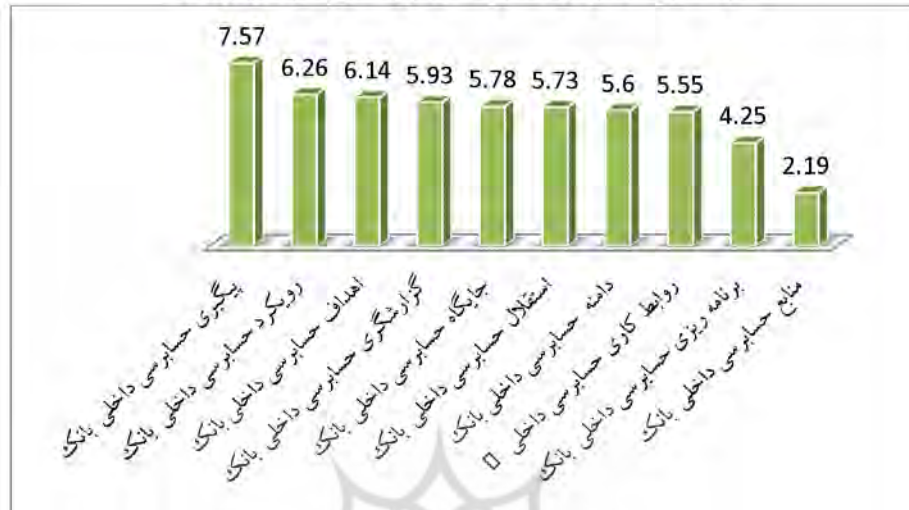
متغیر (مولفه‌های حسابداری داخلی اثر بخش در بانک)	رتبه میانگین	میانگین	مقدار T	معنا داری	آلفای کرونباخ
شیوه پیگیری حسابداری داخلی بانک	۷/۵۷	۴/۱۲	۲۰/۵۴	۰/۰۰	۰/۸۷۰
رویکرد حسابداری داخلی بانک	۶/۲۶	۳/۸۹	۱۹/۷۹	۰/۰۰	۰/۷۷۵
اهداف حسابداری داخلی بانک	۶/۱۴	۳/۸۰	۱۲/۴۵	۰/۰۰	۰/۸۴۷
شیوه گزارشگری حسابداری داخلی بانک	۵/۹۳	۳/۸۵	۱۹/۱۱	۰/۰۰	۰/۷۲۶
جایگاه حسابداری داخلی بانک					۰/۶۷۲
استقلال حسابداری داخلی بانک	۵/۷۳	۳/۷۴	۱۱/۰۲	۰/۰۰	۰/۸۴۴
دامنه حسابداری داخلی بانک	۵/۶۰	۳/۷۸	۱۱/۷۹	۰/۰۰	۰/۷۲۳
روابط کاری حسابداری داخلی بانک با ذینفعان					۰/۷۳۲
برنامه ریزی حسابداری داخلی بانک	۴/۲۵	۳/۵۴	۹/۲۷	۰/۰۰	۰/۸۶۵
منابع حسابداری داخلی بانک	۲/۱۹	۳/۱۴	۲/۲۳	۰/۰۲۸	۰/۸۸۴

نگاره ۶: نتایج کلی فرضیه‌های تحقیق

نتیجه آزمون	فرضیه
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از اهداف مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از دامنه فعالیت مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از جایگاه سازمانی مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از استقلال لازم برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از روابط کاری مناسبی با ذینفعان برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از برنامه ریزی مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از منابع مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از رویکرد مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از شیوه گزارشگری مناسبی برخوردار می باشد.
عدم رد فرضیه	حسابداری داخلی بانک از شیوه پیگیری مناسبی برخوردار می باشد.

براساس رتبه میانگین هر یک از مولفه‌های حسابداری داخلی اثربخش به شرح نمودار ذیل، پیگیری حسابداری داخلی با رتبه میانگین ۷/۵۷ در رتبه نخست، و منابع حسابداری داخلی با رتبه میانگین ۲/۱۹ در رتبه آخر قرار گرفته است.

نگاره ۷: رتبه بندی مولفه‌های حسابرسی داخلی اثر بخش در بانک

نتایج تحقیق

الف) بر اساس آزمون‌های آماری مناسب بودن ده مولفه استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در بانک که ترتیب رتبه بندی این مولفه‌ها ۱- پیگیری ۲- رویکرد ۳- اهداف ۴- گزارشگری ۵- جایگاه سازمانی ۶- استقلال ۷- دامنه ۸- روابط کاری با ذینفعان ۹- برنامه ریزی ۱۰- منابع حسابرسی داخلی بانک می‌باشد، تایید گردیده است.

ب) براساس مصاحبه با مدیران ذیربط بانک، عدم وجود منشور حسابرسی داخلی و عدم تشکیل کمیته حسابرسی، دو چالش اساسی استقرار حسابرسی داخلی اثربخش در بانک بوده، و با توجه به اینکه یکی از وظایف کمیته حسابرسی ارزیابی حسابرسی داخلی است، عدم تشکیل این کمیته، چالش در شیوه ارزیابی عملکرد حسابرسی داخلی به دنبال داشته، و در مولفه‌های منابع، برنامه ریزی، روابط کاری، دامنه، استقلال و جایگاه حسابرسی داخلی بانک نیز ضعف‌ها و نواقصی مشاهده شده است.

ج) لازم به توضیح است مولفه پیگیری حسابرسی داخلی بانک، در رتبه اول جدول رتبه بندی است، که علت آن تلاش ویژه مسئولین حسابرسی داخلی بانک جهت نوآوری و بکارگیری شیوه‌های خاص پیگیری مثل برگزاری جلسات قرائت پیش نویس گزارش‌های حسابرسی و مجامع داخلی استانی با حضور مدیران واحد مورد رسیدگی و مدیران ارشد از جمله مدیر عامل بانک، در راستای حساسیت بیشتر آنها نسبت به مفاد گزارش‌های حسابرسی داخلی و تلاش در رفع نواقص و ضعف‌های کنترل داخلی و تقویت قوت‌های گزارش شده در این خصوص، برای ایجاد ارزش افزوده سازمانی و ارتقای سلامت اداری و مالی بانک می‌باشد.

پیشنهادهای تحقیق

۱. با استفاده از متخصصین حرفه‌ای نسبت به تهیه منشور حسابرسی داخلی مناسب، که در واقع به نوعی اساسنامه این واحد مهم نظارتی جهت‌ایفای صحیح ماموریتش محسوب می‌شود، اقدام گردد.
۲. نسبت به تشکیل کمیته حسابرسی بانک با مشخص نمودن اعضای آن طبق ضوابط سازمان بورس، با اختیارات لازم طبق مبانی نظری تحقیق اقدام گردد.
۳. شیوه ارزیابی عملکرد حسابرسی داخلی، با ارزیابی این واحد توسط کمیته حسابرسی، مدیریت و رئیس واحد حسابرس داخلی بانک و سایر مراجع ذیصلاح بر اساس شاخص‌های مربوطه حسابرسی داخلی اثر بخش بهبود یابد.

پیشنهاد به محققین آینده

۱. چالش‌های استقرار راهبری (حاکمیت) شرکتی در موسسات اعتباری (مطالعه موردی بانک مورد مطالعه)
 ۲. چالش‌های استقرار کنترل‌های داخلی در موسسات اعتباری (مطالعه موردی بانک مورد مطالعه)
- انجام تحقیق به نوعی دیگر، مثل چالش‌های استقرار حسابرسی اثربخش در موسسات اعتباری ایران، با توزیع پرسشنامه بین مدیران و کارشناسان حسابرسی داخلی کل موسسات مذکور در کشور جمهوری اسلامی ایران.

فهرست منابع

۱. انجمن حسابداران خبره دولتی و مالی انگلستان، (۱۳۷۹)، **حسابرسی داخلی اثر بخش**، ترجمه عباس ارباب سلیمانی و علی کمالی زارع، (نشریه ۱۳۶ سازمان حسابرسی).
۲. بنیاد پژوهشی انجمن بین‌المللی حسابرسی داخلی، (۱۳۹۳)، **استانداردهای بین‌المللی اجرای حرفه‌ای حسابرسی داخلی**، ترجمه کمیته فنی و استانداردهای انجمن حسابرسی داخلی ایران، تهران، انتشارات ترمه.
۳. غلام زاده لداری، مسعود، (۱۳۸۶)، "ضرورت بازنگری در کنترل و حسابرسی داخلی سیستم بانکی"، **روزنامه دنیای اقتصاد**، ۱۳۸۷/۹/۲۶.
۴. حیدری، محمد، (۱۳۸۸)، "بررسی تحلیلی اثربخشی حسابرسی داخلی در بانک‌های ایران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده اقتصاد و مدیریت.
۵. داوود آبادی، جواد، (۱۳۸۵)، "شناسایی و تعیین تاثیر شاخص‌های عملیات مالی در موسسه قرض الحسنه"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده و پژوهشکده مدیریت و برنامه‌ریزی دانشگاه جامع امام حسین (ع)
۶. ریچارد ال، راتلیف و ... (دیگران)، (بهمن ۱۳۸۳)، **حسابرسی داخلی**، ترجمه عباس ارباب سلیمانی و علی کمالی زارع، (نشریه ۱۷۴ سازمان حسابرسی).

۷. سیادت، حسین، (۱۳۹۴)، "عوامل مؤثر بر اثربخشی حسابرسی داخلی در بهبود امنیت اطلاعات در بانک ملی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده مدیریت و حسابداری.
۸. محمودخانی، مهناز، (۱۳۹۴)، "تدوین چارچوبی برای ارزیابی اثربخشی حسابرسی داخلی در ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
۹. وحیدی الیزی، ابراهیم و گرامی مقدم، مرضیه، (پاییز ۱۳۹۵)، "ارزیابی عوامل مؤثر بر اثربخشی حسابرسی داخلی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۱، انجمن حسابداری ایران.
10. Chartered Institute of public Finance and Accountancy, (1995), **An Effective Internal audit Service.**
11. Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), (1992), 1994, **Internal control – Integrated Framework , COSO Report.**
12. Richard L, Rattliff and others, (1996), **Internal auditing.**
13. The IIA Research Foundaion, (2013), **International standards for the Professional Practice of Internal Auditors The International Internal Audit standards Board.**

Challenges of Establishing Effective Internal Audit in Credit Institutions (Case Study of One of the Iranian Banks)

Gholamhassan Taqi Netaj (PhD)¹

Faculty member of Imam Hossein University (AS), Iran, Associate Professor of Finance, Expert Auditor

Gholamreza Najmi² ©

Master of Accounting from Imam Hossein University (AS), Iran, Member of Accounting Association of Iran and Iranian Internal Audit Association, and Expert Internal Auditor

(Received: 24 February 2018; Accepted: 8 May 2018)

The purpose of this research was to identify the challenges of establishing effective internal audit in credit institutions (a case study of one of the Iranian Banks) and to provide suggestions for improvement in order to provide a good basis for this independent, reassuring, realistic and advisory activity for increasing the value and improving the organization's operations. The method of this research is a descriptive-analytic of survey type, and in terms of purpose is an applied research. In line with the research objectives, the twelve elements of effective internal audit are determined based on theoretical bases, and its conceptual model is depicted, after preparing the research questionnaire based on the above mentioned factors and verifying its validity and reliability, it was distributed among 105 senior and middle managers and inspectors and audit experts of the studied bank, then the gathering data of 97 questionnaires were analyzed by SPSS19 software, the appropriateness of the ten factors of the establishment of an effective internal audit in the bank was confirmed based on statistical tests, these factors are ranked respectively as: 1. Following-up, 2. Approach, 3. Objectives, 4. Reporting, 5. Organizational status, 6. Independence, 7. Domain, 8. Work relations with stakeholders, 9. Planning, 10. Bank's internal audit resources, then challenges and suggestions for improvement were provided.

Keywords: Challenges, Effective Internal Audit, Credit Institution.

1 htoora@yahoo.com

2 reza9190@gmail.com © (Corresponding Author)